

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2003 m. kovo 15 d.

Nr. 52 (11)

Saturday supplement March 15, 2003

No. 52(11)

Balio Sruogos literatūrinė kritika II

Vytautas A. Jonynas

Juo labiau stumiasi priekini prof. B. Sruogos raštų leidyba, juo aktyviau atsiveria, kokia impulsyvi, dinamiška buvo ši asmenybė. Koks jis buvo nenuoroma anuometiniame Lietuvos kultūriniam gyvenime. Tik ką išėjęs iš spaudos aštuntasis jo raštų tomas apima jo literatūrinę kritiką, spausdintą 1930-1947 m. laikotarpyje. Metus pirmąjį žvilgsnį į tekstą atranką, bemažant paaiškėja, kad joje esama nemažai kontrabandos; kitaip sakant, esama rašinių, nedaug turinčių bendrą su literatūros mokslu siaurąja prasme. Tai veikiau rašytojų teisių gynbos, knygos sociologijos, pobūdžio rašiniai. Arba vėl — teatrologijos mokslų aptariantys tekstai. Jų pateikimas šian leidinio tiksliausiai aiškintinas tuo, kad leidinio sudarytojam — A. Samulioniui ir Donatui Linciuvienei — nebuvo kaip kitaip pasielgti, turint tokią tekstų gausą ir nuolatant dar specialius toms, skiriamus B. Sruogos teatro kritikai, publicistikai bei rašiniams kultūros klausimais (10-13 tomai).

Žodžiu, turime savotišką samplaiką. Šio tomo šerdį tačiau užima tekstai literatūros teorijos bei estetikos klausimais. Diskusijos apie estetiką ir anestetinę tikrovę, klasikų autorių minėjimų proga sakytų kalbų tekstai, kai kurių knygų ar vertimų recenzijos, arba trumpučiai terminijos (ironija, humoras) aptarimai, spėjimai skirti Lietuvos leidybai *Enciklopedijai*. Tekstų turis ir pobūdis įvairuoja. Kai kuriais atvejais, kaip, sakysim įvadė *Apsiautalą*, turim reikalo su kruopščiai išgildinta ištisų raštijos laikmetiškų bei srovinių analize.

Palyginus aštuntąjį Sruogos literatūrinės kritikos tomą su ankstesniaisiais (6-7), galima pastebėti šiuos autoriaus interesus pokyčius. Jei anksčiau Sruogos siekiu buvo sekti ir komentuoti lietuviškosios raštijos raidą (rasit su intencija parašyti jos istoriją) tai šiame laikotarpyje jo dėmesys mūsų knygai apgailėtinais sunykęs. Faktiškai galima tvirtinti, jog jis liaujas ja domėjėsi. Jokių atsiliepimų apie tobulėjančią ir stiprėjančią mūsų lyriką — J. Kossu-Aleksandravičių, A. Miškinį, S. Nerį, B. Brazdionį ar K. Borutą. Vos keli pagarbūs žodžiai epochinio *Altorių šešėlyje* romano adresu. Visiškas ignoravimas A. Vaičiulio, Jono Marcinkevičiaus, J. Jankaus, J. Grušo prozos kūrinių, nekalbant jau apie vaikų literatūros anuometinius perliukus P. Cvirkos *Cukrinis avinėlis* ir S. Zbarsko *Ganyklų vaikus*. Jokio padėsinančio žodžio net savo ilgamečiui draugui V. Krėvei *Raganaišio* pasirodymo proga. Atseit visiškas indiferentiškumas kitų kūrybai.

Šiuo požiūriu rinkiniai raštai nėra geriausia priemonė leisti skaitytojui pajusti auto-

rius savastį. Kaip žinoma ir kaip vaizdžiai atkuria Gintaras Aleknonis savo knygoje *Pažinti 1930 m. dekadą* būvyje Sruoga glaudžiai bendravo su A. Oleka-Žilinskiu, sielodamasis teatro pertvarka ir aplamai buvo žvalios bei jaunatviškos nuotaikos. Įstatyta į siaurą žanro rėmelius, jo veiklos aptartis tų dalykų nepastebi.

Susidaro įspūdis, kad pastatę atsiliepi apie kurią knygą suteikdavo jam koks nors skandalas, kaip, sakysim, pasikitoji valstybinė premija už bedieviškai banalų skaitalą *Prasme*. Tai veikiau rašytojų teisių gynbos, knygos sociologijos, pobūdžio rašiniai. Arba vėl — teatrologijos mokslų aptariantys tekstai. Jų pateikimas šian leidinio tiksliausiai aiškintinas tuo, kad leidinio sudarytojam — A. Samulioniui ir Donatui Linciuvienei — nebuvo kaip kitaip pasielgti, turint tokią tekstų gausą ir nuolatant dar specialius toms, skiriamus B. Sruogos teatro kritikai, publicistikai bei rašiniams kultūros klausimais (10-13 tomai).

Žodžiu, turime savotišką samplaiką. Šio tomo šerdį tačiau užima tekstai literatūros teorijos bei estetikos klausimais. Diskusijos apie estetiką ir anestetinę tikrovę, klasikų autorių minėjimų proga sakytų kalbų tekstai, kai kurių knygų ar vertimų recenzijos, arba trumpučiai terminijos (ironija, humoras) aptarimai, spėjimai skirti Lietuvos leidybai *Enciklopedijai*. Tekstų turis ir pobūdis įvairuoja. Kai kuriais atvejais, kaip, sakysim įvadė *Apsiautalą*, turim reikalo su kruopščiai išgildinta ištisų raštijos laikmetiškų bei srovinių analize.

Palyginus aštuntąjį Sruogos literatūrinės kritikos tomą su ankstesniaisiais (6-7), galima pastebėti šiuos autoriaus interesus pokyčius. Jei anksčiau Sruogos siekiu buvo sekti ir komentuoti lietuviškosios raštijos raidą (rasit su intencija parašyti jos istoriją) tai šiame laikotarpyje jo dėmesys mūsų knygai apgailėtinais sunykęs. Faktiškai galima tvirtinti, jog jis liaujas ja domėjėsi. Jokių atsiliepimų apie tobulėjančią ir stiprėjančią mūsų lyriką — J. Kossu-Aleksandravičių, A. Miškinį, S. Nerį, B. Brazdionį ar K. Borutą. Vos keli pagarbūs žodžiai epochinio *Altorių šešėlyje* romano adresu. Visiškas ignoravimas A. Vaičiulio, Jono Marcinkevičiaus, J. Jankaus, J. Grušo prozos kūrinių, nekalbant jau apie vaikų literatūros anuometinius perliukus P. Cvirkos *Cukrinis avinėlis* ir S. Zbarsko *Ganyklų vaikus*. Jokio padėsinančio žodžio net savo ilgamečiui draugui V. Krėvei *Raganaišio* pasirodymo proga. Atseit visiškas indiferentiškumas kitų kūrybai.

Šiuo požiūriu rinkiniai raštai nėra geriausia priemonė leisti skaitytojui pajusti auto-

elementarios romano technikos, juo labiau neranda jokio tenai būties romano. Esant šitokioms abejonėms — esame tikri, nepagrįstom — sprendimų komisijos būtų šimteriopai pareigai tas abejones išsklaidyti, ir į dulkes sumalti pastangas užtemdyti saulę, savo gaivinancioje šviesoje paskandinusią visą kitą mūsų literatūrą, menkystos vardo tevertą" (p. 160).

Sruogos pašaipa, atrodo, iki šiol nėra praradusi savo patrauklumo ir visiškai norėtusi sutikti su jo nuomone apie Simonaitės romaną. Apmadu tik, kad šis tekstas, sprendžiant iš paaiškinimų, niekur neskelbtas. Gaila, nes gal tuo metu jis būtų pravertęs prilaikyti per greit spartinamą Simonaitės beatifikavimą „klasiškai“.

Knygos redakcinėse pastabose tvirtinama:

„Šiame tome atsispindi brandžiausias B. Sruogos — literatūros tyrinėtojo ir kritiko — veiklos tarpsnis, apimančias 1930-1947 m. Visi čia sudėti straipsniai žinomi. Didžiuma jų publikuoti tarpukario periodikoje, keliolika — knygoje *Verpetai ir užuovėjos* (SVU) keletas — 1956 m. išleistuose Sruogos *Raštuose*.“

Del Sruogos straipsnių žinomumo galima būti skirtingų nuomonių jau vien dėl to, kad jis pasirašinėdavo slaptyvardžiais. Norėtusi suprasti, kodėl? Šioj vietoj norėtusi atverti skliaustelius porai pastabų. Susipažįstam su Sruogos *Raštų* tomiais, ne kartą teko pastebėti, kad tam tikrą dalį spausdinamųjų tekstų, sudaro, niekad neskelbti periodikoje, Sruogos rašiniai. Jei ne A. Samulionio, Donato Linciuvienei ir kitų atkakli bei rūpestinga žvalgyba, jie būtų likę nežinomi. Tačiau pats jų paženklinimas autografo vardu eiliniam skaitytojui ne daug ką sako. Iš tikrųjų būtų daug kas pravarčiau susimąstyti, kodėl Sruoga pasilaikė juos stalcijuje, užuot siuntęs redakcijoms. Juk jo reputacija buvo tvirta, ir vargu ar koks redaktorius būtų trenkęs juos į krepšį. Antra vertus jo autoritetas, kaip kultūrininko ir profesoriaus, buvo toks svarus, kad galbūt tie rašiniai būtų pašalinę kai kurias anormalijas, kaip, sakysim, pasakymą *Simonaitės saule saulaušiau*.

Neišvengiamai užvaldo mintis, kad Sruogos būta keistos, sudėtingos asmenybės. Aštraleižuvi šaipūno ir podraugaus, nenorincio kitų įskaudinti žmogaus. Impulsyvaus, bet nuolat save kontroliuojančio. Todėl galbūt jam nesimatė kitos išeities, kaip rašyti sau. Tie, dabar tapę mums pažįstamais, autografiniai ir yra tokios psichoterapijos, tokios duoklės stalcijui padariniai. Toks yra tik ką minėtas tekstas ar sakysim kitas — „Šarvuotis ar blake“?

Balys Sruoga.

Ten užsiupulama Vsevolodo Ivanovo pjesė *Šarvuotis 14-69*. Taip pat prabėgom užgnybama Korneičuko pjesė *Platonas Kretetas* abiem vaidinimais. Šis straipsnis, spėjimai rašytas Raudonajai išdardėjus, niekad nepasirodė spaudoje, nors jo turinys aiškiai rodo, kad autorius turėta nemažiau iliuzijų apie sovietus, kaip kad turi Vakarų intelektualai.

„Pjesė pavyzdinė, bet pilna ne tik nesąmonių, bet ir idiotizmų. Vakaruose toks dramaturgijos šlamštas jokiam teatre nebūtų įmanomas, bet rusams — tai pati geriausiaji reprezentacinė pjesė... Jei i Lietuvą nebūtų įsibrovę bolševikai, būtų žmogus su šventu įsitikimu rėkęs, tai yra šmeižtas prieš sovietų tautą. Neįmanoma buvo įsivaizduoti, kad rusų imperijos kūrėjai ir valdovai būtų būję tokia kraugeriška menkysta“.

Šiandien po pusės šimtmečio su viršum trukusio Vakarų flirto su sovietais, plaukai šiaušiasi išgirdus toki Sruogos įtikėjimą Vakarų intelektualais, bet, manding, šis tekstas vykusiai atveria vieną Sruogos asmenybės silpnę-neišraunamą naivų įsitikinimą, kad gėris visados laimi.

Grįžtant prie teksto „Šarvuotis ar blake“, prašosi toks papildymas. Sruoga sakosi pasibaisėjęs Korneičuko pjesė *Platonas Kretetas*. Iš Jurgio Blekaicio knygos *Algirdas Jakševičius — teatro poetas* sužinom, kokiomis aplinkybėmis Sruoga susipažino su tuo niekalu. Pasirodo, kad tą pjesę statyti buvo Jakševičius įpiršė du vadinamosios Akademinio teatro studijos bičiuliai.

„Jis pats, neturėdamas laiko ieškoti (jo mintys buvo užimtos *Skirgaila*), nenoromis sutiko, pirma atsiklausęs Balio Sruogos nuomonės. Profesorius atsakė, kad, jei tinka Studijos darbai, tai ir imtume. Galima tekstą pavalyti nuo sovietizmų, pakeisti pavadinimą. Buvo sumanyta griozdiškai, bet nekaltai: *Gyvenimo statymas*. Šiaip veikaliukas atrodė neblogas, buvo gyvų situacijų, charakterių. Sakysim, optimistiškai realistiškai...“

„Tačiau Eurazijoje, tariant Rusijoje, utilitaristinė idėja pasirodė esanti ypatingai gajai. Per visą devynioliktąjį šimtmetį ji siautė ir nauju devyngalviu slibinu ji atgijo Sovdepijoje.“

Pasiskaitę stambesnius, garsesnius rusų veikalus, besivadinančius bendruoju vardu: Rusų literatūros istorija. Ką gi ten rasite? Ko tiktai norite: politinė istorija, cerkvės istorija, sociologija, visuomeninės minties istorija, filosofija ir tik kuo mažiausia literatūros istorija. Visi rusų stambesnieji kritikai buvo visuomenininkai. Jie mokė rašytojus, kaip šiegi turėtų visuomeni ir tėvyni tarnauti, reikalavo didelių idėjų ir smarkių bare rašytojus, kai jie gerasiais receptais nepasinaudodavo. Stambesnieji rašytojai nelabai tokių kritikų ir teklauydamo, užtat ir tekdavo gi jiems nuo pamokslininkaujančių visuomenininkų, gal net mažiau, negu mūsų rašytojai gauna nuo mūsiškių, sakykime, kritikų.“ (49 p.).

„Stebėtis belieka, kaip rusų „kultūrinė“ (čia, jau tikrai kabutės reikalingos) įtaka pas mus tebėra stipri. Visa ank-

čiau schematiškai apibrėžtoji kritika, politiškai įvairiaspalvė, visas tas reikalavimas, kad literatūra tarnautų idėjai ir publiką mokyti, visa tai yra grynas rusizmas. Jis tikrai nėra paviršutinis, jis yra esminis, į kraują ir kaulus įsisunkęs“ (50 p.).

Toks nuvertinantis žvilgsnis anaipol netrukdo Sruogai žavėtis visa eile rusų rašytojų. Jisai noriai dalyvauja Puškino, Tolstojaus ir kitų pagerbimuose, dažniausiai skaitydamas pagrindinę paskaitą. Tai rūpestingai paruošti akademinių rimties tekstai, saikingai apkaityti retorikos gražmenomis. Ne pedantiški, o įzvalgūs, virpantys nemeluota pagarba. Puškinas jam ne vien rusų gėnį bet drauge ir europietis *par excellence*, pranokstantis Goethe. Ir tuo pat metu barbariškos sistemos kalnys. „Goethe laisvai galėjo keliauti po visą kultūringą Europą. Puškinas niekuomet jį ištrūkti negalėjo, nors ir troško.“ vysto Sruoga savo paralelę.

O del Tolstojaus, Sruoga įžiūri jame patį autobiografiškiausią, jei taip galima sakyti, rusų autorių. „Tolstojus — kažkoks daugiaveidis Janusas, kiekvieną kartą vis kitą veidą atgėžiantis. Tolstojus — kažkoks naujųjų amžių Feniksas, kiekviename veikale degas perdegas, ir vėl iš pelenų nauju pavaldau ištrunkas...“

Tai yra tas pats Tolstojus, išsinerias įvairiose pavalduose, įvairiose aplinkose ir socialiniuose sluoksniuose.

Kartais tiems tekstams išiminti tereikia vos pirmų pradinų sakinelį. Pavyzdžiui apie Balmontą: „Suvargęs senelis... emigracijos palaužtas, sunykęs, apiplyšęs... Graudžiai melodingai skambėjo jo virpantis balsas, kai jis tardavo: *mnie ciplionočka* „man viščiukelį“. Grįžo Prancūzijoje — jo padėtis pasidarė dar liudnesnė. Senatvė, jėgos menkė, visą gyvenimą buvę silpni nervai galutinai pakrinka. Alkana būtis nekūrentame kambaryje, vienintelė kėdė, ir ta pati ketvirtosios kojos pritrūkusi, niauri ligoninė“.

(271 p.).

Šitam etiude Sruoga operuoja kontrastais, prisimindamas tas dienas, kai Balmontas buvo minių mylimuoju. „Taip, Gorkis ir Balmontas buvo to paties neoromantizmo puošnūs atstovai, stiprūs kūrėjai, artimi bičiuliai, idėjos draugai. Dabar rusuose Gorkis — mokytojas ir apaštalas, užimtas pačią garbingiausią vietą... Balmontas — ištremtyje skursta, jo vardas niekur rusuose neminimas“. Straipsnis pabaigoj Sruoga naivokai

kviečia SSRS rašytojus persikviesti senuką namo.

Nemažiau gyvas, įtikinantis yra ir Sruogos vaizduojamas Maksim Gorkis. Apie susitikimą su šiuo, tuomet nepaprastai gerbiu, žmogumi yra net du straipsniai. Bene patys lakiausi, pagaviausi visoje knygoje, kadangi rašyti su nemaža autoironijos doze. („M. Gorkis ir mūsų literatūra“). Tas literatūrinis etiudas tiesiog alsuoja autentiškumu. Kadangi, atrodytų, jaunuoliui Sruogai Gorkis dar nepaprastą įspūdį, jam įsirežė atmintin rašytojo pozos, grimasos, judesiai bei laikysena komiškoj situacijoje, kada barzdyla lietuvis niekaip neužsičiaupė savo oracijos. Žinoma, entuzistiškiausiai Sruoga kalba apie Jurgį Baltrušaitį, kaip poetą ir draugą. Nuolat cituojami jo poezijos posmai, iškeliama jo lietuviškai rašyta lyrika, bet dabar turint L. Tapino biografiją *Imk, klajokli, žibintą vilties* ir susipažinus su *Metuose* spausdintais Zigmą Toliušio atsiminimais, didesnių reikavimų Sruogos straipsniai nepateikia. Bet, kadangi citatų nepagailima, kiekvienam yra galimybė susidaryti savo nuomonę apie šį poetą.

Išskirtinai įdomus yra išsamus Sruogos įvadas į Sem Benelli *Apsiautalą*. Dideliu kruopštumu išstudijuota Renesanso epocha, ir aplamai italų literatūros istorija. Akių vaizdu, kad Sruogai patiko veikale romantinė, valiukiška, dvasia primenantį savo teatralumą („panache“) Ed. Rostand *Cyrano de Bergerac*. Taip pat pjesės veikėjai, primenantys tokius fenomenus kaip Pietro Aretino, kuris buvęs „gibiausias pasaulyje nepraustaburnis“.

Kaip sakė, kitą stambia aštuntojo tomo dalį sudaro tekstai dramaturgijos bei teatrologijos klausimais. Šie dalykai glaudžiai siejasi tarpusavyje, kadangi, Sruogos many, tekstas, neišvengs scenos šviesos, nėra dar tikroji dramaturgija. Tai sakytumėm, niekingas vikšras, o ne peteliškė. Antra vertus, nagrinėjamas vien literatūros kriterijais, dramos korinis dažnai yra neteisingai išaiškinamas. Kertiniu akmeniu Sruogos samprotavimas turbūt yra tekstas apie radijo dramaturgiją, kuriai iki šiol nesiseka rasti tinkamų priemonių, idant jina veikty klausytoja. Sruoga labai daug dėmesio skiria savosios dramaturgijos ugdymui, siūlydamas steigti dramaturgijos kolegiją su plačia lavinimo programa. („Kaip ugdyti savojo dramaturgiją“).

Nukelta į 5 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Balys Sruoga buvo neatlaidus kritikas. — 1 psl.

Kodėl Julius Kaupo kūryba baugino tarybinius leidejus: prisimintas Antanas Poška — 2 psl.

Menas JAV ambasadoje: V. Urmana dainuos New Yorke. — 3 psl.

Knygu mugė Vilniuje: dar viena knyga apie Lietuvą anglų kalba — 4 psl.

Fred Eaker. „Ruduo Iowa valstijoje“. 2001. Aliejiniai dažai ant drobės.

Menas JAV ambasadoje

Apsilankę JAV ambasadoriaus John Tefft rezidencijoje, svečiai atkreipia dėmesį į jodo, aukštos meninės vertės tapybos, tekstilės, meninės fotografijos ir kitus meno kūrinius, kabancius ant kambarių sienų. „Tikra meno galerija“, — pastebi daugelis svečių. Mat, dar 1964 m., JAV Valstybės departamentu iniciatyva, buvo sukurta programa „Menas ambasadoje“, kuri vėliau plėtėsi ir gausėjo. Dabar ta programa sudaro daugiau kaip 3,500 dailininkų — JAV piliečių originalių darbų, kurie eksponuojami 170 JAV ambasadų rezidencijose ir diplomatinėse atstovybėse visame pasaulyje.

Pasak parodos kuratorės Diane Tepfer, per įvairias temas ir turinį šios parodos tyliai, bet įtikinamai, parodo vieną svarbiausių JAV demokratijos principų — išraiškos laisvę. Menas yra didelis JAV ambasadorių pasididžiavimas ir padeda jiems bendrauti su šios didžiosios valstybės švietimo, kultūros ir diplomatinėmis tarnybomis. Antra vertus, stebėdami šias parodas, tūkstančiai kasmet JAV ambasadų rezidencijas aplankančių svečių, betarpiškai patirdami tarptautinį bendravimą, žinomą meno vardu, turi galimybę daugiau pažinti amerikiečių tautą — jos istoriją, papročius, vertybes ir siekius.

Kuratorė primena, kad, pagal programą, pristatomi meno kūriniai yra įvairių krypčių ir stilių, nuo 18 amžiaus kolonijinės tapybos iki modernios stiklo skulptūros. Jie buvo pasiskolinti iš muziejų, galerijų korporacijų, menininkų institucijų ir kolekcionierių. John F. Tefft rezidencijoje įrengtoje kolekcinėje parodoje esantys peizažai, kiti kūriniai dvelkia Amerikos Vidurio vakarais.

Tiesiog natūralu, kad JAV Valstybės departamentu remiamos programos „Menas

ambasadoje“ paroda mes pavadinome „Vidurio vakarų dviasia Amerikos mene“, — kataloge paaiškino ambasadorius John F. Tefft. — Mudu su žmona Mariella gimę ir užaugę Amerikos Vidurio vakaruose, mes branginame šio regiono grožį ir įvairovę bei mūsų auklėjimą suformavusių žmonių vertybes ir humoro. Vidurio vakarų tema mums taip pat atrodo labai priimtina ir dėl to, kad šis regionas tapo daugelio tūkstančių lietuvių imigrantų, pabėgusių nuo tiurinijos ir suradusių laisvę Amerikos širdyje, namais. Jie labai prisidėjo prie Amerikos gyvenimo dvidešimtajame amžiuje.

Ambasadorius pridūrė, kad šioje parodoje surinkti meno kūriniai atspindi daugelį Vidurio vakarų bruožų. Tai daugelio valstijų — mūsų gimtųjų vietų ir namų menas ir menininkai... Be kaimo ir miesto gamtovaizdžių, šiuose kūriniuose taip pat įkūnijama regiono nuotaika ir istorija.

Tarp kitų paveikslų, atkreipia dėmesį dailininkės Dagny Quisling Myrah aliejinės tapybos darbas „Slaptas takas“, vaizduojantis Madison vietovę Wisconsin valstijoje, kuri atrodo, kaip ir prieš dešimtmečius. Pasak dailininkės, drobėje pavaizduotas takas jai atrodo slaptas, nes, būdama ketverių metų ir tipendama palei tvorą pas draugę, gatvės gale ji jautėsi nematoma.

Vidurio vakarais ypač pavelkia Fred Eaker peizažas „Ruduo Iowa“. Ši horizontali panoraminė drobė vaizduoja platus laukus, tiesias nuimamų paselių juostas, toluose — šių laukų šeimininko pastatus. Dailininkas aiškina, jog tai vaizdins, kurį galima stebėti bet kurioje Iowa dalyje arba žemės ūkio Vidurio vakaruose derliaus nuėmimo sezono pabaigoje.

O štai kita horizontali drobė „Lietus toluose“. Dailininkė

Ellen Wagner joje vaizduoja virš plačių laukų, toluose besitelkiančius tamsius debesis. Tai sukelia stiprią nuotaiką, kuri žmogų apima prieš artėjančią audrą ir liūtį.

Tekstilės menininkės Mary Zicafoose tekstilės dirbiniai sujungia kultūrinius vaizdus ir simbolius su šiuolaikinės dailininkės ranka pluošte įkūnijančius galingus vaizdinius. Toks yra rezidencijoje esantis jos audinys ir rašytas gobelenas „Tornado šėlsmas“ (167,6x96,5 cm). Šis darbas primena didžiosiose Kansas ir Nebraska lygumose pasireiškiantį visa naikinantį uraganą tornadą.

Kitas dailininkas, Gregory Constantine, nutapė pasaulinės moderniosios architektūros vaizdus didžiajame Vidurio vakarų Čikagos mieste, kur įsikūrę daug lietuvių. Akirili nutapytame ir parodoje esančiame paveiksle „Hancock pastatas ir dailininkas Wood“ vaizduojamas Hancock Tower pastatas Čikagoje su dailininko Grant Wood pora, paimta iš 1931 m. tapyto paveikslo „Amerikos gotika“.

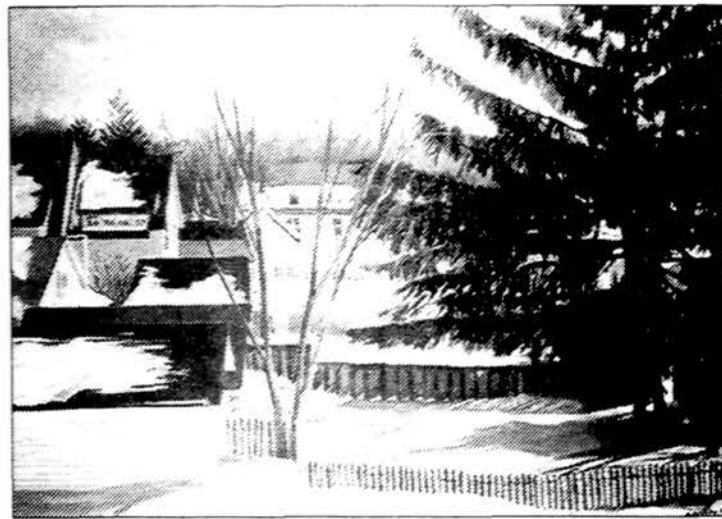
Dėmesį ypač patraukia ryškus, daugiaspalvis, linksmai nuteikiantis menininkės Audrey Rool-Pleiser ant beržo fanieros nutapytas darbas „Kansas burtininkas ir šeima“. Parodos kataloge kuratorė D. Tepfer taip nusako šio darbo atsiradimo istoriją: „Man buvo labai malonu ir džiugu įvykdyti puikią ir unikalią ambasadoriaus ir ponios Tefft užduotį: pasidalyti jų JAV Vidurio vakarų paveldu su Lietuvos žmonėmis. Mūsų geografiškai didžiulės ir įvairios imigrantų valstybės Vidurio vakarai, arba centrinė dalis, skirtingiems žmonėms reiškia skirtingus dalykus. Mūsų pirmo susitikimo metu J. ir M. Tefft leido pajusti jų neįprastą požiūrį. Jie norėjo būti tikri, kad bus vaizduojama mėgstama Frank Baum's 1902 m. novelė *Oz miesto burtininkas*, kurios veiksmas vyksta Kansas valstijoje (M. Tefft gimtoji valstija).“

Maloniai priėmusi užduotį, menininkė ją magiškai paverė realybe. Ji įžvalgiai ištyrė ir linksmai sukūrė nuostabių reljefą, kurį sudaro ne tik praeities, bet ir dabarties Kansas ir Oz simboliai — dauguma veikėjų vaizduoja Tefft šeimos narius. Beje, pasak kuratorės, šis darbas pasaulio šviesą išvydo Vilniuje.

Be čia minėtų, rezidencijoje yra daug ir kitų meno kūrinių, bet noriu paminėti dar vieną aliejiniais dažais nutaptą Dorothy Cellitti paveikslą iš ambasadoriaus ir M. Tefft kolekcijos Christine Tefft portretas. Jis vaizduoja linksmą mergaitę, sėdintį tarp medžių ir žolynų. „Ši mūsų dukros Christine portretas, kai jai buvo aštuoniolika mėnesių, nutapė ponios Mariello's mama Dorothy Cellitti iš Leawood, Kansas. Dorothy nėra profesionali dailininkė, ji penkių vaikų mama ir dvylikos

Dorothy Cellitti. „Christine Tefft portretas“. Aliejiniai dažai ant drobės.

Dany Quisling. „Slaptas takas“. 1999. Aliejiniai dažai ant drobės.

anūkų senelė. Šis portretas mums yra labai brangus ir pagarbiam kabėję visuose namuose ir butuose, kuriuose mes gyvenome pastaruosius dvidešimt aštuonerius metus. Šis kūrinyje mums simbolizuoja mūsų šeimos svarbą ir meilę, net tada, kai dėl savo diplomatinės karjeros mes esame toli nuo tų, kuriais labiausiai rūpinamės“, kataloge paaiškina kolekcinės šeimininkas.

Parodoje „Vidurio vakarų dviasia Amerikos mene“ gausu ir meninių nuotraukų. Minnie Wabanimkee šiuolaikinių Pow Wow festivalių nuotraukos įamžina pirmųjų JAV Vidurio vakarų gyventojų — indėnų tradicijas ir šventes. Vienoje nuotraukoje — linksmai nusiteikęs indėnas Donnie Dowd, galva pasipuošęs erelio plunksnomis. Erielo plunksnos dovanojamos tik tiems, kurie žmonėms padarė naudingų darbų.

Lietuvoje gimusio, bet Amerikoje gyvenusio garsaus dailininko ir fotografo Ben Shah nuotraukos parodo jo nuolati-

ne užuojautą paprastiems žmonėms. Šio meninės fotografijos meistro nuotraukos taip pat primena svarbų žydų kultūros vaidmenį Lietuvoje prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Susipažinus su JAV ambasadoriaus rezidencijoje veikiančia programa „Menas ambasadoje“ paroda, kyla mintis, kad ir Lietuvos užsienio reikalų ministerija savo ambasadoje, konsulatuose galėtų eksponuoti, rengti parodas, plačiau rodyti pasauliui mūsų tapytojų, grafikų, skulptorių, tekstilininkų, kitų sričių dailininkų darbus, kurių daugybė dabar guli dirbtuvėse, muziejuose, jų saugyklose. Dailininkų, tarp jų ir išsivijusių kuriančių, darbai, eksponuoti ambasadoje, kitų šalių žmones, ambasadų svečius geriau supažindintų su Lietuva, mūsų tautos kultūra, papročiais, kitomis vertybėmis ir siekais, padėtų glaudžiau bendrauti su užsienio diplomatais ir kitais svečiais.

Pagal katalogą parengė Algimantas A. Naujokaitis

„Violeta Urmana praaugo pati save...“

Apie stulbinančiais suoliais i operinines pasaulio aukštumas iškilusia dainininke Violeta Urmana-Ormanavičiūtę, „La Scala“ (Milan, Italija) operos teatro direktorius, dirigentas Ricardo Muti išsireiškė, jog ji esanti pats gražiausias mezzosopranas.

Dabar V. Urmana „medžioja“ visi didieji Europos operų teatrai. Metropolitan „MET“ operos teatre (New York) pirmą kartą Violeta dainavo 2001 m. Ten, Wagner operoje „Parsifal“ penkiuose pastatytoje, ji atliko Kundry vaidmenį (Parsifal vaidmenyje — Placido Domingo). Visuose pastatymuose Violeta lydėjo didelę sėkmę. Kiekvieno pastatymo metu šūsnis plojimų ir „bravo“ šauksmų jai skyrė 3,800 žiūrovų (tiek tame teatre yra sėdimų vietų), o muzikos kritikai rašė šlovinančius straipsnius.

Lietuvos pažiba, operos solistė V. Urmana vėl atvyksta į

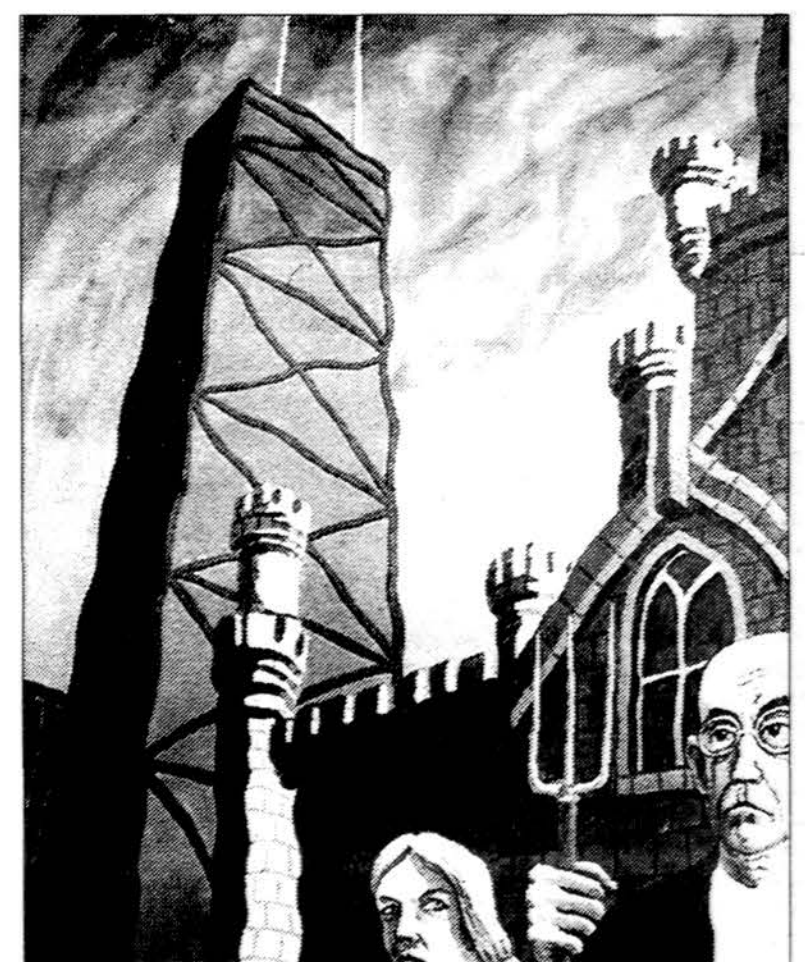
New Yorką ir „MET“ operos teatre, dviejuose „Parsifal“ operos pastatymuose (balandžio 12 d.), atliks Kundry vaidmenį (kituose dviejuose pastatymuose Kundry — debutantė Linda Watson). Visuose keturiuose pastatymuose Parsifal — Placido Domingo. Deja, nedaug bus laimingųjų, kuriems pavyks nors vieną tų dviejų pastatymų su V. Urmana pamatyti. Tačiau, kas tik panorės, vieną jų galės išgirsti.

Šeštadienį, balandžio 7 d., vidurdienį, 12 val. (rytinio pakraščio laiku) „Parsifal“ pastatymas iš „MET“ operos teatro („Live“) bus girdimas per radijo FM stotį (New York — FM 96.3 banga). Pagrindiniai veikėjai: Kundry — Violeta Urmana, Parsifal — Placido Domingo.

Verta pastebėti, kad visi šeštadienio popiečio (daugiausia 130 val.) pastatymai (ši sezoną, nuo 2002 m. gruodžio

Minnie Wabanimkee. „Tradicionis šokejas Donnie Dowd“. 1995.

Gregory Constantine. „Hancock pastatas ir dail. Wood“. 1999. Akirili dažai ant drobės.

7 d. iki šių metų balandžio 19 d.), per FM radiją, būna girdimi ne tik JAV bei Kanadoje, bet ir 27-se Europos valstybėse, Australijoje, New Zealand, Brazilijoje, Ekvadore, Mexico, Urugvaj, Japonijoje ir Kinijoje.

Lietuvoje tie pastatymai irgi būna girdimi, tik dėl lėšų stygiaus rečiau.

Šiandieną V. Urmana yra vadinama vienintele, nepakartojama Kundry. Po jos, kaip Kundry, debiuto Amsterdam (1997 m.), kiti operos teatrai ją gaudytė gaudė. Po to Berlyno „Deutsche Oper“ (1998 m.), Paryžiaus „Opera de la Bastille“ (1999 m.), Bayreuth garsiajame Wagner teatre (1999, 2000, 2001), Miunchen (2001 m.), MET (2001 m.), Zalsburg (2002 m.), Lucerne (2002 m.).

„Parsifal“ opera dėl savo ilgumo iš atlikėjų pareikalauja ne tik išskirtinai aukšto muzikinio pasiruošimo, bet ir fizinės ištvermės. Viso to Violetai netrūksta.

Violetai Urmanai, 1999 m. rugpjūtį, Bayreuth (Vokie-

tija) Wagner teatre atlikus Kundry vaidmenį, *Sueddeutsche Zeitung* rašė: „...didžioji Kundry scena antrajame veiksmo tapo tikra kulminacija. Violeta Urmana praaugo pati save: koks šio sunkios partijos teksto suvokimas, kokios spalvos, kokio dydžio, šiltai srovenancio sapno jausmų ugnis“.

Astrid Varnai, parašiusi stambią knygą — memuarus apie aukščiausius iškilius operų žvaigždes, ten kalba: „Violeta Urmana vokalinę techniką prasmingai susieja su kalbos ypatumais (italų, vokiečių, prancūzų) ir pasiekia tiesiog autentišką žodžio ir garso santykį“.

Džiugu, kad Violeta Urmana nesipuikuoja. Ji, kada tik atvyksta į JAV, nevengia susitikti su savo tautiečiais ir suteikia progą išgirsti bei pasidžiaugti jos nepaprasto grožio balsu. Violeta savo koncertą niujorkiečiams padovanojo sekmadienį, kovo 30 d., o vėliau rudenį Violetos koncertas įvyks ir Čikagoje.

P. Palys

Mariella Tefft ir JAV ambasadorius Lietuvai John F. Tefft.

Leidiniai

Nauja lietuviška knyga angliškai

Vasario 21 dieną Tarptautinėje Lietuvos knygų mugėje su pasisekimu buvo pristatyta amerikiečio Harold C. Wilson, „Žaros“ leidyklos išleista, knyga *Lithuania: The Indestructible Soul*. Tai jau antrasis pristatymas — Frankfurto knygų mugėje ji taip pat sulaukė susidomėjimo. Abu kartus dalyvavo ir pats autorius su žmona Louis.

Jau esame rašę spaudoje apie šį projektą, kai jis dar tik buvo vykdomas. H. C. Wilson lankėsi Lietuvoje, keliavo po kraštą, susitikinėjo su žinomais ir paprastais žmonėmis, rinko medžiagą. Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centras prisidėjo, padėdamas organizuoti pasikalbėjimus, vertėjaukdamas, pavėžėdamas Haroldą į Kernavę ir ažuolų girias, parinkdamas trūkstant su šaltinius.

Priminsiu apie šią įvairiapusę asmenybę. Jis mokytojas, aktorius, rašytojas — atsivežė ir dovanoją keletą savo prozos bei poezijos knygų. Su Lietuva jį sieja iš Alytaus kilusi senele, ir jis save išsidizina vadina džuku. Prisimena iš vaikystės lankymąsi Bostono Lietuvių bendruomenėje, o vėliau tik iš toli sekė Lietuvos įvykius.

Sulaukus 71 metų, jam gydytojai diagnozavo vidurių vėžį. Tikėjosi padės operacija. Tačiau pradėjus operuoti, paaiškėjo, kad liga taip išplitusi, jog telieka tik vėl užsiūti pilvą ir kliautis chemoterapija bei švitinimu. Tada jis nutarė, kad paskutinis jo gyvenimo darbas turėtų būti knyga apie Lietuvą, ir emėsi 22 mėnesius trukusio darbo. Užsidedamas drauge su gydytoju ir prijauciančiųjų maldomis leido ne tik pasiekti tikslą, bet ir darė įspūdį, kad Harold knygų mugėje atrodė sveikesnis ir stipresnis nei savo antrojo lankymosi Lietuvoje metu.

Pirmasis pristatymo metu kalbėjo profesorius Vytautas Landsbergis, pasveikinęs autorius už drąsą imtis gražaus sumanymo, kuris nepaprastai pasitarnauja Lietuvai. Profesorius buvo ir vienas iš davusių autoriui interviu, taip pat kaip ir arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, sesuo Nijolė Sadūnaitė, politinė kalinė Jadvyga Bieliauskienė, partizano Daumanto žmona ir daugelis kitų. Leidyklos „Žara“ darbuotojai papasakojo, kaip kilo no-

ras bendradarbiauti su autoriumi ir išleisti knygą pradžiai bent 1000 egzempliorių tiražu.

Tačiau daugiausia klausimų sulaukė pats Harold Wilson, pasakojęs, kaip rinko medžiagą, kaip jį užvaldė mintis atiduoti duoklę savo šaknims. Knygoje nuo pat legendų ir sakmių, nuo patios priešistorės apžvelgiama istorija iki pat paskutinės okupacijos, partizaninės kovos, Nepriklausomybės atgavimo ir beveik paskutinių dienų įvykių. Knygos motto, kurį mėgsta ir žodžių garsiai ištarti autorius — „Kas bus, kas nebus, bet lietuvis nepažaus“. Aprašomi įvykiai ir laikotarpiai, giliai perpinti paties Haroldo vizijomis ar pajauta. Suprantama, kad išaukštinama herojinė Lietuvos istorijos pusė — nuo Pilenų iki partizanų aukų. Šiais dažno pasidėjimo, nusiskundimo bei savęs nuvertinimo laikais, autorius savo išvalgomis primena, kad turime kuo didžiulius. Visa pateikta su stebėtinu kruopštumu — lietuviški ekspertai terado tik dvi faktines datų klaidas. Galvojant apie pakartotiną leidimą, siūloma knygą papildyti ir dalykine rodykle.

Lietuviškumo dvasios esmę Haroldo mato ypatingame ryšyje su žeme, kuris atsiskleidžia per senąjį lietuvių tikėjimą. Pagonybė per prastą žodis to tikėjimo apibūdinimui. Giluminė savo žemės pajauta, pagarba jai ir yra ta versmė, kuri sudaro gyvenimo ir išgyvenimo branduolį. Palyginimui autorius sako, kad panašų santykį jis išvystė ir Amerikos indėnų tikėjimuose. Šis ryšys, nors neįvardijamas, stiprina mus iki šiol. Jis nepaprastai, net ir išvykus už Atlanto, net ir gimstant naujoms kartoms. Būti lietuviu, reišia tam tikrą gyvenimo ar egzistencijos būdą. Todėl Harold Wilson laiko save lietuviu. Berašydamas knygą, taip įsijautė į aprašomas realijas, kad šalia to sukūrė ir 220 eilėraščių, tuo užmindamas naują mįslę leidėjams.

I klausimus, ar nenumatoma knygos išversti į lietuvių kalbą, leidėjai atsakė, kad apie tai svarstoma, bet panašu, kad knyga svarbesnė užsienio, t.y. lietuviškai nekaitančiai, auditorijai. Lietuviškos lektūros vartotojams aprašomi įvykiai arba jau žinomi, arba prieinami iš kitų šaltinių. Bet pasauliui knyga labai pravarti.

Harold C. Wilson.

Vilniaus knygų jūra

Taip 2003 m. vasario 20-23 d. Vilniuje, Lietuvos parodų centre „Litexpo“ vykusią knygų mugę pavadino, pastaruoju metu Lenkijoje gyvenantis, lietuvių dailininkas — knygų iliustratorius Stasys Eidrigevičius. Taigi atsirado patogi proga išsinierti iš politikos. Juo labiau, kad šiemet ir leidėjai pastebėjo — Lietuvos knygų rinka jau ima atsigausti, o tai reiškia, kad lietuvių grįžta prie knygos. Prisimins, kad ir aukštasis mokslas vėl atgavo savo vertę, galima viltis, kad po gilių socialinių revoliucijų pradeda atsigausti ir lietuvių dvasia. Nors Vilniaus knygų mugė niekada nestokojo dėmesio, bet šiemet knyginkai sako, kad tas dėmesys buvo ypač didelis. Pasi-taikė saulėtos, pavasario kvėpiacijos dienos, taigi vilniečiams ir periferijos knyginkams buvo nesunku įgyvendinti savo metų svajonę — pasinerti į knygų jūrą. O pasirinkimas tikrai buvo didelis, nes šiemet Vilniaus knygų mugę sutapo su Baltijos knygos mugė. Šiame knygų turguje dalyvavo

400 leidyklų (palyginimui reikia pasakyti, kad pirmojoje Vilniaus mugėje dalyvavo 28). Organizatoriai džiaugiasi, kad šiemet, kaip niekad, buvo daug svečių — profesionalų iš užsienio — net keliolika leidyklų: estų, latvių, lenkų, prancūzų, rusų, skandinavų, italų, vokiečių ir kt. — verslininkų, ekspertų, žurnalistų. Organizatoriai laiko dideliu pasisekimu, kad vieną iš dviejų seminarijų, vykusią mugės dienomis vedė didžiosios Britanijos leidybų asociacijos direktorius tarptautiniams ryšiams ir vienas žymiausių Europos leidybos ekspertų Jan Taylor, kuris lietuvių leidybų globėja nuo pat nepriklausomybės pradžios. Jo iniciatyva Anglijoje stažavo daug Lietuvos leidybų.

Britų ryšiai su Lietuva prasišė prieš 12 metų, kada Londono leidybai pradėjo vykdyti integracinę programą, skirtą atsikūrusioms valstybėms. Vienas pirmųjų į šią programą įsijungė Arvydas Andrijauskas, dabartinis Lietuvos leidybų asociacijos prezidentas ir „Alma littera“ leidyklos direktorius. „1991 m. Arvydas išlipo Londono stotyje vienas, su vienu lagaminėliu, kuriame tilpo visas jo verslas, — pasakojo J. Taylor. — Jis užmezgė ryšius su keliomis Londono leidyklomis ir iki šiol juos vysto“. Štai kokie žmonės laimėjo, kokie išliko ir kokie išliko, vienas sau pagalvoji — veiklus ir nebijantis rizikuoti. „Alma littera“ — šiandien viena didžiausių Lietuvos leidyklų. Ir mugėje buvo matyti, kad ši bendrovė renginiui atidžiai ruošėsi, nes buvo išleidusi lankstinuką su anketa, kurį aktyviai platino. Per metus išleistų knygų sąrašą — daug verstinės literatūros (net dvi pasaulio nuskambėjusio arabų rašytojo Salman Rushdie knygos, tarp jų — ir *Sėtoniškos eilės*), enciklopedinio — pažintinio pobūdžio knygos (žinynas *Gyvūnai*, *Senovės pasaulio paslaptys*, *Pažink gamtą*, *Tarptautinių žodžių žodynas*, T.G.E. Powell *Keltai* ir kt.).

J. Taylor sakė, jam krito į akis, kad Didžiosios Britanijos leidybai niekada nėra sulaukę valstybės vadovų ar karalienės vizito, o Vilniaus knygų mugės atidaryme jis matė Lietuvos prezidentą. Jo žodžiais, norint surengti gerą knygų mugę, toje šalyje turi būti gerai išvystyta leidybinė sistema. „Iš to, ką man teko patirti čia, sprendžiu, kad Lietuva jau turi pakankamą leidybinę bazę, — sakė svečias. — Jūsų mugė, nors daug mažesnė už Londono, bet ji žymiai atraktyvesnė, gyvesnė, įdomesnė. Londone vyrauja komercinis pradas“. Tų žodžių gal ir negalima priimti kaip komplimento, nes tai skirtingo pobūdžio mugės. Londone, kaip ir Frankfurte, susirenka tik komercininkai, ten svarbiausia — verslo kontaktai, rinkos tyrimas ir jų tikslas nupirkti arba parduoti leidybines teises. Vilniuje, nors komercininkų, apie Lietuvą sužinojusių Frankfurto mugėje, suvažiavo nepalyginamai daugiau negu ankstesniais metais, bet kol kas čia vis dėlto vyrauja vietinis lankytas, kuris tiesiogiai perka knygas: sau ir bibliotekoms. Kaip sakė Kultūros ministerijos atstovė, dėdamos pastangas kuo daugiau pritraukti Lietuvos lankytojų. Ši ministerija keleri metai skiria lėšų, kad mugę taptų

kuo ryškesniu kultūrinio renginiu. Iš tiesų, kultūrinė programa buvo labai turtinga: pvz., Rašytojų sąjungos kampe vyko susitikimai su rašytojais, knygų pristatymai, pokalbiai, antrame aukšte veikė dailininkų parodos ir gražiausių knygų konkurso ekspozicija. Gražiausia Baltijos šalių knyga buvo pripažinta estiška. Antroji vieta paskirta Lietuvos nacionalinio muziejaus knygai *Lietuva žemėlapiuose*. Paskatinamąja premija pažymėta Tomo Sakalausko

Žiūrėjimas į ugnį (Jurgio Maciūno — Fluxus kūrėjo — gyvenimas), o Vilniaus knygos meno konkurse I premiją laimėjo R. Paknio leidyklos dailės albumas *Algirdas Steponavičius* (ši knyga pelnė ir Dailininkų sąjungos premiją) ir t.t. Mugės metu vyko koncertai, vaikai tuo tarpu žaidė, rašydami ant molinių lentelių, kaip tai prieš keletą tūkstantų metų darė Mažosios Azijos raštininkai. Renginiai vyko ir mieste. Leidėjų asociacijos iniciatyva buvo surengti du seminarai („Mažųjų kalbų kelias į pasaulį“, kuriame dalyvavo įvairių šalių leidybai, ir „Globalių ir regioninių iššūkių akivaizdoje“, kurį lietuviams leidyboms vedė minėtas svečias iš D. Britanijos). Šiais seminarais ir lietuvių mugėje bando pradėti leidybų mokymą, kas paprastai vyksta Vakaruose. Tik gaila, kaip apgailėstavo leidybų asociacijos vadovs, nedaug lietuvių leidybų domėjosi jiems skirtu renginiu. Tas faktas rodo, kad mūsų leidybai dar nėra pasiekę profesinių aukštumų — jiems svarbiau šiandien parduoti keletą knygelių, o ne modeliuoti save bendraeuropiniame kontekste. „Leisti knygas vien tik lietuvių kalba nėra paprasta, — pripažino J. Taylor, bet, reikia pripažinti, kad Lietuvos leidyboms stebėtinai sekasi, turint galvoje, kokia menka rinka Lietuvoje“.

Mugę vyko didžiausiam, ką tik pastatytame, Parodų centro paviljone. Knygos buvo išdėtos net 5.000 kv. metrų plote (lentynos, sako, tęsėsi 12 kilometrų). Nors Vilniaus knygų rinka niekada nepasieks londoniškės dydžio, bet savo regione ji yra pati didžiausia — ir Estijoje, ir Latvijoje leidybos pramonė yra kur kas silpnesnė. Tai, kad lietuvių

praėjusį rudenį išdriso tarp tautinėje Frankfurto mugėje dalyvauti pagrindinės viešnios teisėmis, o mūsų kaimynės — ne, tai taip pat šį tą sako. Bet, kita vertus, nesako nieko naujo — lietuviškas mentalitetas nuo pat raštijos atsiradimo pradžios rėmėsi į knygą. Taip jau istoriškai susiklostė, kad lietuviui knyga buvo ir ginklas, ir savo tapatybės išsaugojimo įrankis. Iš kitų Europos tautų lietuvių išsiskyrė knygnešio judėjimu ir kova už laisvę. Štai kad ir šiais laikais — nuo pat nepriklausomybės atgavimo pradžios masiškai dejuojam, kad blogai gyvenam, kad nesuduriame galo su galu, o periodinių leidinių išėina kelios dešimtys, knygų leidyklų veikia keli šimtai. Jeigu niekas neskaitytų, jeigu neprenumeruotų laikraščių ir žurnalų ir nepirktų knygų, leidybai juk negalėtų išsilaikyti.

Žmonių visas mugės dienas, kai buvo įleidžiama placioji visuomenė, buvo labai daug — prie didesnių leidyklų, pvz., „Vagos“, stendų visą laiką buvo grūstis, nes čia buvo ne tik naujausios literatūros, bet ir kalnai seniau išleistų, iki šiol dar neparduotų klasikų knygų. Kadangi knygos buvo nu-kainotos, galima buvo jų įsigyti labai pigiai, tad čia buvo matyti daug jaunimo, studentų. Nors gana siaurame plote lyje išsidėstę, net 10 naujausių knygų ekspozavo Lietuvių genocido ir rezistencijos centro leidykla. Atkreipiau dėmesį į istoriką, o šiuo metu Sėmo nario Algio Kašėtos parengtą *Liongino Baliukevičiaus — partizano Džiuko dienoraštį*. Šalia didžiųjų („Baltos lankos“, „Mokslas“, „Enciklopedijų leidykla“ ir kt.) apšiai buvo matyti ir mažesniųjų, kurioms knygų leidyba nėra pagrindinis užsiėmimas. Ne vienas žmonių susibūrimas neapsieina be buvusio disidentto Antano Terlecko staliuko su knygomis. Radijo įrašų leidybos gerai sekasi pardavinėti dainas apie meilę ir kasetes, kuriose įrašytas Justino Marcinkevičiaus, skaitantis savo eiles, balsas. Ir lankytojų buvo margų margiausia minia — autobusai važiuo iš visos Lietuvos, organizuotai ir pavieniui traukė Vilniaus moksleiviai, šauks, pensininkai. Jeigu ne pirkti, tai nors akių paganyti.

Audronė V. Škiudaitė

B. Sruogos literatūrinė kritika

Atkelta iš 1 psl.

Dėl visiems suprantamų priežasčių, jis skeptiškai žiūri į konkursų naudą. Keliais atvejais pasitaiko, jog turime du labai panašius straipsnius rašytus ta pačia tema, net jų pavadinimai panašūs.

Kaip minėjom, Sruoga bodisi dviem dalykais meniniam kūrinijai — didaktiniam elementui, visokiais teziniais pamokslavimais, ir naturalistiniu kūrinio traktavimu scenoje. Didysis jo mokytojas lieka Šekspyras savo dramom ir istorinėm kronikomis. Jis cituojamas daugelyje teksto vietų. Šiaip istorinio veikalo iššūkį Sruoga išsako šiais žodžiais: „Didelis daiktas išmokyti žiūrėti istorijai ir akis ir drauge jausti ją širdyje“. Užtat ji siutina fasadinę deklaratyvi patriotiką. Tokiais atvejais jo braiznas įgyja pasigėrėtiną raišką.

„Pats Vytautas buvo atvaizduotas visiškai sugrūvusi, išgverusi seniu. Nieko scenoje jisai neveikia, tik vaikšto

ir dūsauja, klausosi savo visiškai kvailų patarėjų ir dejuoja. Ir murma prieš lenkus, kad jie jam karūną nukniaukė. Žiūrovui visą laiką neišku, kaip tokiame sugrūvusiame seniui būtų galima duoti karūną, nes jam seniai laikas į ubagną. Pagaliau scenoje Vytautas vis dėlto šiaip taip numarinamas, sumegs jo kūnas atitempiamas į sceną ir ant lavono galvos maunamas karališkas vainikas. Scena buvo tokia šlykšti, kad nors bėk iš teatro“. („Pagailėkite istorijos“, p. 244).

Taip Sruoga atpasakoja savo įspūdžius iš vieno tokio „kičiūno“ spektaklio, ir jis nieko neperdeda. Taisytinų dalykų ano meto Lietuvoje nestigo. Rašytojams, o juo labiau dramaturgams nebuvo galima pragyventi iš savo amato. Iš viso knygų leidyba, išskyrus vadovėlius, nedavė pelno. Tuo tarpu stigo moksleiviams klasiškos tekstų vertimų, o jei ir atsirasdavo, tai jų kokybė būdavo menka. Stamboką aštuntojo tomo dalį užima kaip tik

Sruogos pasisakymai šiais klausimais. Tai jo publicistika, ginanti rašytojo teises, išaiškinanti įstatymus, nurodanti, kaip priešintis chrestomatijų sudarinėtojų vagystėm, jų įžulimui, kuris pramenamas „legalizuotu banditizmu“. Pasirodo, kad Sruoga buvo Rašytojų draugijos sumanytoju ir organizatorium (buvo net suredagavęs tos draugijos įstatus). Taip pat Kultūros fondo steigimo prapagautoju. Savaimė aišku, da-

bar tie tekstai turi vieną pazzintines vertes. Apmadu tačiau, kad tekstai, kuriuose kalbama apie visuomenės literatūrinio skonio nuosmukį, verstines bulvarines rašiusias antplūdį ir t.t., atkuria prieš akis nūdienę postmodernistinės žodienos (J. Sprindytės terminas) panoramą ir nykylį.

Knygos pabaigoj spausdinamam „Paisikimui“ skyrelyje jokių neapsižiūrėjimų neteko pastebėti. Priešingai, pradžiu-gino, kad tekste cituojamos poezijos eilutės pateikiamos tiksliau. Tai yra — išvertiamas ištisas posmelis. Kitas dalykas, kuris metasi į akis, yra tai, kad Sruoga nesiūsdavo savo straipsnių į vieną kurį žurnalą, bet labai išrankiai į įvairius dešimtosios pakraipos spaudos organus. Tokius kaip *Vairas*, *Akademikas*, *Lietuvos aidas*, kurie man gimnazistui, atrodydavo nuobodybės įkani-jimu. Gal todėl taip ilgai jų nežinojau.

Balys Sruoga. *Raštai, Aštuntasis tomas; Literatūros kritika, 1930-1947* Parengė Algis Samulionis. Redagavo Donata Linciuviene. Vilnius, Alma lit-tera, 2002, 593 psl.

Profesorius Vaclovas Birziskis skaitydamas paskaitą VDU bibliotekoje. VDU bibliotekos vedėja Janina Masalskienė skaito pranešimą „Nuo Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos ištakų iki dabarties“.